

Vanglatega seotud justiitsministri määruste muutmise määruse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Määruse eelnõuga luuakse vanglateenistujatele võimalus siseneda vanglasse automatiseeritud pääsla kaudu, kui selleks on loodud tehniline lahendus. Samuti täpsustatakse ja ajakohastatakse teisi vangla sisemist töökorraldust reguleerivaid norme.

Kuna vanglad on loonud enesevigastuse ohuga isikute jaoks sisustuseeta, pehmendatud seintega kambriid, muudetakse määruse „Vangla sisekorraeeskiri“ kambri sisustusega seotud regulatsiooni, et tagada kinnipeetavate ohutus kambriis. Lisaks muudetakse kokkusaamisele lubatud isikute arvu ning täpsustatakse süüdistatava ja kahtlustatava liikumispiirangut seoses kohtu või prokuratuuri koostatud määrusega.

Määrusega muudetakse järgmisi justiitsministri määrusi:

- 1) justiitsministri 5. septembri 2011. a määrus nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ avaldamismärkega RT I, 05.07.2024, 4;
- 2) justiitsministri 30.11.2000. a määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ avaldamismärkega RT I, 18.06.2024, 5.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi vanglate osakonna nõunik Helina Kasvandik (Helina.Kasvandik@just.ee, 5817 5494). Eelnõu on keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Inge Mehide (inge.mehide@just.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu koosneb kahest paragrahvist. Paragrahv 1 muudetakse määruse „Järelevalve korraldus vanglas“ (edaspidi *JKV*) punkte, mis reguleerivad vangla sisemist töökorraldust ja võimaldavad kasutusele võtta automatiseeritud pääsla. Paragrahv 2 muudetakse määruse „Vangla sisekorraeeskiri“ (edaspidi *VSkE*) sätteid, mis võimaldavad paigutada enesele ohtliku kinnipeetava, vahistatu või arestialuse (edaspidi *kinnipeetav*) turvalisse sisustuseeta kambriisse. Samuti suurendatakse kokkusaamisele lubatud isikute arvu ning muudetakse kahtlustatava ja süüdistatava vabalt liikumisega seotud regulatsiooni.

Eelnõu § 1 punkti 1 muudatuse kohaselt sisenetakse vangla pääsla tööruumidesse edaspidi pääsblas töötava vanglateenistuja loal või vangla direktori kinnitatud nimekirja alusel. Kuna pääsblas töötavad praegu ka riigiametnikud, kes ei ole alati vanglaametnikud vangistusseaduse § 111 tähenduses, on põhjendatud viia säte vastavusse toimiva praktikaga.

Eelnõu § 1 punktidega 2, 4, 5, 6 ja 9 muudetakse vangla sisemisi töökorralduslikke sätteid, mis on aja jooksul mõju kaotanud või vajavad praktika muutuse tõttu täiendamist. Punktiga 2 eemaldatakse toimkonna liikmete koosseisust läbiotsimisega tegelevad ametnikud, kuna vanglates teevad läbiotsimist üksuste ametnikud, kes ei ole enam seotud ainult läbiotsimisega. Samuti muudetakse määruse sätet, mis võimaldab jätta välisvalvepiirkonnas ringkäigud tegemata, kui seal on olemas mehitatud valve. Kuna mehitatud valvet, see tähendab valveposte ega valvetorne Eesti vanglates enam ei ole, ei ole vajalik ka sellega seonduv regulatsioon. Määrust täiendatakse võimalusega vaadata ukse silma asemel kambriisse ukse vaateavast, kuna osal kambritel on ukse silm asendatud vaateavaga. Punktiga 6 täpsustatakse määrust kohustusega valvepiirkonda üle andes kanda korrapidajale või korrapidaja abile ette muu hulgas ka loenduse tulemustest. Määrusest kaotatakse kohustus kinnitada külastajakaart nähtavale kohale, kuna praktikas kantakse seda tihti kaelas või muus nähtavas kohas.

Külastajakaardi saanud isik on kohustatud seda kandma kogu vanglas viibimise aja nähtaval kohal, et teda oleks võimalik külastajana tuvastada.

Eelnõu § 1 punkt 3 kaotab kohustuse tutvustada valveplaani teist osa vangla direktorile või tema määratud ametnikule. Valveplaani teise osaga tutvumise kohustus jääb vangla direktorile või tema määratud ametnikule alles, kuid see peab toimuma edaspidi direktori või tema määratud ametniku enda initsiatiivil.

Eelnõu § 1 punktid 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14 ja 15 on seotud vanglasse automatiseeritud pääsla loomisega. Automatiseeritud pääsla tehniline lahendus valmib pärast määruse jõustumist, mistõttu avaldavad sellega seonduvad määruse muudatused mõju pärast tehniliste lahenduste loomist. Automatiseeritud pääsla mõiste hõlmab tehnilisi lahendusi, mis aitavad vanglateenistuja isikut tuvastada, muuta töötõendi vanglasse sisenedes läbipääsukaardiks ning registreerida vanglateenistujaga kaasas olevaid tehnikavahendeid ilma inimese abita. Automatiseeritud pääslasse sisenedes tuvastab isik end ID-kaardi abil ning tema töötõend võimaldab pärast pääsla läbimist vanglasisest liikumist. Kuna automatiseeritud pääsla luuakse esialgu ainult ühte vanglasse ning selle kõrval jäävad toimima ka kõik tavapääslad, on vajalik muuta määruse regulatsiooni nii, et see hõlmaks mõlema pääsla läbimist. Isikule, kes ei soovi siseneda vanglasse läbi automatiseeritud pääsla, jääb endiselt võimalus kasutada tavapääslat.

Kui isik siseneb vanglasse, võetakse määruse kohaselt tema sisenemise aluseks olev dokument hoiule. Kui tehniline lahendus võimaldab töötõendi registreerida vangla läbipääsukaardiks, siis sisenemise aluseks olevat dokumenti hoiule ei võeta. Läbi automatiseeritud pääsla on lubatud vanglasse siseneda vanglateenistujatel ning direktori loal samas vanglas töötavatel või alaliselt tööülesandeid täitvatel isikutel, näiteks õpetajatel ja meditsiinitöötajatel. Täpsem pääsla läbimise kord sätestatakse määruse § 5 lõike 5 alusel vangla direktori käskkirjas.

Kehtiva määruse kohaselt isiku vanglasse sisenemine registreeritakse. Kui vanglasse soovib siseneda isik, kes ei ole vanglateenistuja või ei tööta ega täida vanglas tööülesandeid, registreerib pääslas töötav teenistuja tema kohta määruses nimetatud andmed. JKV § 23 lõikes 2 nimetatud andmete registreerimiseks tuleb sisenejal alati läbida tavapääsla, kus toiminguid teeb ametnik. Vanglateenistuja ja samas vanglas töötava või alaliselt tööülesandeid täitva isiku sisenemisel vanglasse registreeritakse § 23 lõike 2 punktides 1–2 ja 4–6 nimetatud andmed. Vanglasse sisenevate isikute registreeritavad andmed vanglas üldiselt ei muutu, kuid nii automatiseeritud kui ka tavapääslat läbivale isikule ei ole vanglateenistuja kohustatud enam selgitama, mis põhjusel isik vanglasse siseneb. Vanglast väljumise korral registreeritakse isiku nimi, lahkumise aeg ja kaasa võetavate tehnikavahendite andmed. Endiselt jääb kehtima säte, et tehnikavahendi andmeid ei ole vaja registreerida, kui on tegemist vanglale kuuluva varaga. Registreerimisena saab käsitada ka toimingut, kui pääslas töötav ametnik või automatiseeritud pääslat läbiv isik eemaldab väljumisel süsteemist märke kaasas oleva tehnikavahendi kohta. Kui kaasas oleva tehnikavahendi märke tehakse pääslas selleks ettenähtud tabelisse, ei eemaldata väljumisel tabelist märke, vaid tehakse täiendav märke tehnikavahendi olemasolu kohta.

Edaspidi on kohtunikul ja prokuröriil seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks, politseiametnikul ning Maksu- ja Tolliameti ametnikul tõendite kogumiseks ja jälitustoiminguga kogutud andmete tutvustamiseks õigus võtta vanglasse kaasa tehniline vahend ja seda vangla territooriumil kasutada ilma, et nad peaksid selleks vanglale eelnevalt teavituse esitama. Tehnikavahend tuleb ette näidata pääslas ja pääsla töötaja registreerib selle vahetult.

Määrusega kaotatakse nõue registreerida vanglasse siseneja nimi, kui tema ametikoht on salajane ja riigisaladusega kaetud. Nime registreerides ei ole ametikoha konfidentsiaalsus piisavalt tagatud. Salastatud ametikohaga isik siseneb vanglasse töötõendiga ning pääslaametnik piirdub üksnes isiku tuvastamise ja § 23 punktides 2–6 sätestatud andmete registreerimisega.

Eelnõu § 1 punktidega 16 ja 17 laiendatakse isikute ringi, keda vanglasse sisenedes ei pea läbi otsima. Vanglateenistuse ametnikul on õigus jätta edaspidi läbi otsimata uurimisasutuse ametnik, kes saadab kinnipeetavat, kui vanglaametnik on veendunud, et isikul ei ole kaasas keelatud esemeid ja aineid, sealhulgas tulirelva, kui selleks puudub vastav luba. Kui vanglateenistuse ametnik ei ole veendunud, et ametnikul ei ole kaasas keelatud esemeid ja aineid, on tal endiselt õigus vanglasse sisenev ametnik läbi otsida.

Eelnõu § 1 punktiga 18 võimaldatakse vanglateenistujal, kes ei ole vanglaametnik, saata kinnipeetavat lisaks tööülesannete täitmisega seoses ka huvitegevusse, kui huvitegevusse või tagasi osakonda saatmisel ei kohata teist kinnipeetavat, kes ei olnud samas huvitegevuse grupis. Olukord, kus huvitegevuse juhendaja teostab kinnipeetava saatmist, kuid teekonnal kohatakse teisi kinnipeetavaid, võib kaasa tuua situatsioone, mille lahendamiseks puudub huvitegevuse juhendajal vajalik väljaõpe.

Eelnõu § 1 punktid 19 ja 120 on seotud 1. juulil 2024. a jõustunud vangistusseaduse §-de 49–53 muudatustega (Riigikogu XIV koosseisu 699 SE), mille järgi korraldab tervishoiuteenuse osutamist vanglas Sotsiaalministeerium koostöös Tervisekassaga. Seega ei tegele alates 1. juulist 2024. a Justiitsministeerium ja vanglad enam tervishoiuteenuse osutamisega, vaid tagavad tingimused, et tervishoiuasutused saaksid osutada kinnipeetavatele tervishoiuteenust vanglas kohapeal ning vajaduse korral ka väljaspool vanglat.

Kehtiva määruse § 37³ lõike 1 sõnastust korrastatakse, kuna vangistusseaduse eelviidatud muudatuse tõttu vanglas meditsiiniosakonda enam pole, selle asemel on vanglas tervishoiuteenuse osutaja vangistusseaduse § 52 tähenduses.

Samuti muudetakse kehtiva määruse § 37⁴ lõikes 4 sätestatud. Paragrahvi muudetakse, kuna vangistusseaduse eelnimetatud muudatuse tõttu on praktika muutunud. Säte kirjutati määrusesse „Järelevalve korraldus vanglas“, et vabanevale kinnipeetavale oleks võimalik väljastada paberil tervisekaart, kuna vangla ei olnud liidestatud süsteemiga, mida tervishoiuteenuse osutajad hakkasid VangS-i muudatuste tulemusel alates 1. juulist 2024. a kasutama. Tervishoiuteenuse korraldamise seaduse (edaspidi *TTKS*) § 4² lõike 2 järgi võivad tervishoiuteenuse osutajad oma teenuse osutamist tõendavaid dokumente luua ja säilitada digitaalselt. Vaid ohjeldusmeetmele allutatud kinnipeetava terviseseisundi kontrolli tulemused dokumenteeritakse peale *TTKS*-is viidatu ka vangiregistris.

Eelnõu § 1 punktidega 22 ja 23 antakse isikustatud relvakapile ja kinnistatud tulirelvale ligipääsu õigus ka direktori määratud isikule, kellel on teenistuses tulirelva kandmise õigus. Relvaruumi kontrolli võib määruse muudatuse järgi teostada ka relvurit asendav vanglateenistuse ametnik. **Eelnõu punktiga 21** uuendatakse teenistusrelvade arvestuse korda sätestava määruse nimetust.

Eelnõu § 2 punktiga 1 luuakse võimalus paigutada enesevigastuse ohuga kinnipeetav sisustuseta ruumi ehk ruumi, kus puuduvad VSKE § 7 lõikes 1 nimetatud esemed. Valdavalt on need ruumid pehmendatud seintega, et tugevas joobeseisundis, deliiriumis või muus sarnases seisundis kinnipeetav endale kukkudes viga ei teeks. Tool, laud, voodi jms on ohtlikud inimesele, kes ei suuda enda liigutusi kontrollida või kes teadlikult proovib esemete abil ennast vigastada. Kehtiv määrus ei jäta võimalust paigutada kinnipeetav turvalisse ruumi, mistõttu on sellise muudatuse tegemine hädavajalik. Ohutute tingimuste loomist kinnipeetavatele on enda tähelepanekutes esile toonud ka õiguskantsler ning Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT). Vanglatel on endiselt kohustus tagada, et kinnipeetava üle toimuks pidev füüsiline või elektrooniline kontroll. Kui kinnipeetava seisund on paranenud ja teda ei pea enam sisustuseta ruumis hoidma, tuleks ta esimesel võimalusel ümber paigutada tavakambrisse.

Eelnõu § 2 punktiga 2 täiendatakse loetelu kinnipeetavate grupiga, kellel ei ole oma osakonnas liikumiseks vaba aega ette nähtud. Alates 1. oktoobrist avati vahistatute kambrid ning neile võimaldatakse oma osakonnas neli tundi vaba aega kambrist väljaspool. Kui on piisav alus oletada, et vahistuses või vangistuses viibiv või aresti kandev kahtlustatav või süüdistatav võib kinnipidamiskohas jätkuvalt toime panna kuritegusid või oma tegevusega kahjustada kriminaalmenetlust, võib prokuratuur või kohus kriminaalmenetluse seadustiku § 143¹ lõike 1 kohaselt teha määruse kahtlustatava või süüdistatava täielikuks eraldamiseks teistest vahistatutest või vangistust või aresti kandvatest isikutest. Nimetatud gruppi kuuluvatele kinnipeetavatele ei tagata kambrist väljaspool vaba aega, mistõttu täpsustatakse seda määrukses.

Eelnõu § 2 punkti 3 kohaselt võimaldatakse vanglasse saabunud kinnipeetavale kambrist väljaspool vaba aeg esimesel tööpäeval, kui saabumine toimus riigipühul või muul puhkepäeval. Nimetatud muudatus annab ametnikele mõistliku aja veendumaks, et kinnipeetav ei puutuks kambrist väljaspool kokku kaaskinnipeetavatega, kellega kokkupuudet ei tohi olla.

Eelnõu § 2 punktidega 4, 5, 6 ja 7 muudetakse kokkusaamisele lubatud külastajate arvu ja kokkusaamise taotluses märgitavaid andmeid. Kui varasemalt võis kinnipeetav korraga kokku saada kuni kahe täisealise isikuga, siis edaspidi võib vangla seda arvu vastavalt võimekusele suurendada. Muutmist vajav säte on kehtinud aastakümneid ning selle loomisel võeti arvesse vangla kokkusaamisruumide mahutavust. Kuivõrd vangla väikestes klaasiga eraldatud kokkusaamisruumides ei olnud võimalik mahutada turvaliselt ja mugavalt korraga üle kahe täiskasvanud külastaja, kehtestati vastav piirmäär ka VSKE-s. Praegusel ajal on kokkusaamisruumide tingimused paremad ning vanglal on lähtuvalt enda võimekusest – mitu inimest kokkusaamisruumi mahub, kas suudetakse rakendada vajalikke turvameetmeid ja muud konkreetse juhtumiga seotud olulised asjaolud – võimalik lubada kokkusaamisele üle kahe täiskasvanud külastaja korraga.

Määrusega muudetakse sätet, mis kohustab vahistatute ja eraldamiseta kokkusaamise puhul märkima taotluses kokkusaamise põhjuse. Kui praegu kohustab määrus küsima alati kokkusaamise põhjust, siis edaspidi võib vangla küsida üksnes eraldamata kokkusaamise põhjust.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrusel ei ole vahetut puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Määrusega luuakse võimalus pärast tehniliste lahenduste loomist siseneda vanglasse läbi automatiseeritud pääsle ning ajakohastatakse ja täpsustatakse teisi töökorralduslikke sätteid. Ühtlasi luuakse vanglale võimalus paigutada iseendale ohtlik kinnipeetav turvalisse sisustuseta kambrisse ning suurendatakse kokkusaamisele lubatud isikute arvu olenevalt vangla võimekusest.

Sihtgrupp

1. Määrus avaldab mõju Tartu, Tallinna ja Viru vanglale ning nende teenistujatele.
2. Määrus võib avaldada mõju vanglat külastavatele isikutele.
3. Määrus võib vähesel määral avaldada mõju kinnipeetavatele.

1. Mõju vanglatele ja nende teenistujatele

Määrustes tehtavad muudatused mõjutavad eelkõige vanglaid. Muudatused aitavad kaasa vangla sujuvamale töökorraldusele ega too kaasa olulist kohanemisvajadust. Määrus mõjutab küll kõiki teenistujaid, kes muudetavate sätete kohaldamisega kokku puutuvad, kuid ametnikud ei pea muudatuste tõttu oma tegevust oluliselt kohandama.

Automatiseeritud pääsla loomine vähendab vangla tavapääsla töötajate koormust ning eelduslikult vähendab pääsla läbimisel tekkivaid järjekordi. Automatiseeritud pääsla luuakse esimesena Tallinna Vanglasse, mistõttu mõjutab see eelkõige Tallinna Vanglas töötavaid inimesi. Siiski annab määrus automatiseeritud pääsla läbimise õiguse kõikidele vanglateenistujatele, mistõttu võib see avaldada mõju ka teiste vanglate teenistujatele, kui nad soovivad Tallinna Vanglasse siseneda või kui samasugune võimalus luuakse nende enda vanglasse. Automatiseeritud pääsla loomisega ei lisandu registreeritavaid andmeid, mida pole määrukses varem reguleeritud. Määruse muutmise tõttu võib tekkida vajadus ametnikke pääsla läbimisel juhendada, kuid see saab olema ühekordse mõjuga.

Kokkusaamiskorralduse muudatused võivad avaldada vanglaametnikele vähest mõju. Ametnikel tuleb iga kord eraldi hinnata, kas kokkusaamisruum, järelevalve ja muud olulised asjaolud võimaldavad kinnipeetaval kokku saada soovitud hulga isikutega. Kuna ka praegu tuleb vanglatel enne hinnata kokkusaamise võimalikkust, ei ole tegemist uue ülesandega, mis lisaks töökoormust või nõuaks kohanemist. Ühtlasi tuleb vanglatel ühekordse tegevusena eemaldada kokkusaamistaotlustelt see osa, kus nõutakse kokkusaajalt kokkusaamise põhjust. Selline nõue võib olla edaspidi üksnes nendel eraldamiseta kokkusaamiste taotlustel, mille kohta vangla peab vajalikuks põhjust nõuda.

Ebasoovitava mõju kaasnemise risk puudub, kuna muudatused võimaldavad vanglatel jätkata üldjoontes senist praktikat. Pigem on mõju vanglateenistuse ametnikele positiivne, kuna määrusega viiakse normid vastavusse tegelike vajaduste ja kehtiva praktikaga.

Lähtudes mõju olulisuse kriteeriumitest, on muudatuste mõju vanglatele kokkuvõttes ebaoluline.

2. Mõju vanglat külastavatele isikutele

Määruse muudatus, millega antakse vanglale luba suurendada kokkusaamisele lubatud isikute arvu, avaldab mõju üksnes täiskasvanud külastajatele, kes soovivad kokkusaamisele tulla rohkem kui kahekesi korraga. Selle muudatuse mõju ei avaldu iga kokkusaamise korral, kuna külastajad ei pruugi kohtumistel käia mitmekesi. Määruse muudatus ei too kaasa lisategevuste vajadust. Kokkusaamisele lubatud isikute arvu suurendamine võimaldab kinnipeetaval kohtuda suuremas pereringis, mis omakorda aitab kaasa peresuhete säilimisele.

Uurimisasutuse ametnikku, kes siseneb vanglasse koos sinna saadetava kinnipeetavaga, ei pea enam läbi otsima, kui vanglateenistuse ametnik on veendunud, et siseneval ametnikul ei ole kaasas keelatud esemeid, sh on ettenähtud kohta ära pannud enda tulirelva, kui sellega sisenemiseks puudub luba. Nende isikute läbi otsimata jätmine on ametniku kaalutletud otsus ning vanglal on alati õigus isik läbi otsida. Muudatus ei mõjuta oluliselt vanglasse saabuvat uurimisasutuse ametnikku, kuna ei too kaasa lisategevuste ega kohanemise vajadust. Ebasoovitava mõju kaasnemist ei ole ette näha.

Lähtudes mõju olulisuse kriteeriumitest, on muudatuste mõju vanglat külastavatele isikutele kokkuvõttes ebaoluline.

3. Mõju kinnipeetavatele

Kinnipeetavatele, vahistatutele, arestialustele ning VangS-i § 3 lõikes 2 ja § 4 lõikes 2 nimetatud isikutele võib avaldada mõju muudatus, mille järgi ei pea isikut, kes võib olla endale ohtlik, paigutama kambrisse, mis sisaldab määrukses nimetatud esemeid. Määruse mõju ulatus ja

avaldumise sagedus on väikesed, kuna selliseid juhtumeid, kus isik on vaja paigutada tervislikel põhjustel eelnimetatud kambrisse, esineb paigutamiste koguarvuga võrreldes harva. Määruse muudatus avaldab puudutatud isikutele pigem positiivset mõju, kuna sisustusega kambrisse paigutamisel arvestatakse nende tervisliku seisundiga ning välditakse enesevigastuse võimalusi.

Kokkusaamiste korralduse muudatus, mis võimaldab kohtuda korraga üle kahe täiskasvanud isikuga, avaldab kinnipeetavatele eelduslikult positiivset mõju ega too kaasa olukorda, kus kinnipeetavad peaksid oma käitumist muutma või vajaksid uue võimalusega harjumiseks lisaaega. Enamate isikutega kohtumine soodustab kinnipeetava suhteid perekonnaga ja mõjub positiivselt kinnipeetava taasühiskonnastamisele. Ühtlasi ei avalda süüdistatavatele ega kahtlustatavatele mõju muudatus, mis sätestab lukustatud režiimi olukorras, kus isikule on määratud kohtu või prokuratuuri määrusega täielik eraldamine teistest kinnipeetavatest või vahistatutest. Tegemist on üksnes täpsustusega, millel ei ole kinnipeetavatele eraldi mõju, kuna lukustamise alus on kohtu või prokuratuuri määrus.

Kokkuvõttes on määruse muudatuste mõju kinnipeetavatele ebaoluline.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega kulusid ei kaasne ning eeldatavad tulud puuduvad. Automatiseeritud pääsala loomisega seotud kulud on kaetud vanglate eelarvest.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras, kuna ei nõua lisategevusi ega rakendamiseks üleminekuaega.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Määruse eelnõu ei esitata eelnõude infosüsteemi (EIS) kooskõlastamiseks, kuna määruses kavandatud muudatused puudutavad vanglateenistust ega mõjuta teisi asutusi. Vanglad on määruste muudatustest teadlikud.